

Leenknecht, M., Kooij, S., Köhlen, M., Roskam-Pelgrim, E., & Potters, A. (2024). Vrijplaats voor uitwisseling en onderzoek: 10 jaar Platform Leren van toetsen. In M. Leenknecht, M. Köhlen, S. Kooij, E. Roskam-Pelgrim, & A. Potters (Red.). *Leren van toetsen in het hoger onderwijs* (pp. 8-14). Platform Leren van toetsen.

Colofon

Dit boek is een uitgave van Platform Leren van toetsen – 2024

www.lerenvantoetsen.nl

Redactie: Martijn Leenknecht, Martje Köhlen, Simone Kooij, Els Roskam-Pelgrim & Anne Potters

ISBN: 978-94-6506-093-4

Vormgeving: Het Bureau, Grafisch Lyceum Utrecht

Noa Meijer, Timo de Groot & Luca Vermeer

Druk: Ridderprint, www.ridderprint.nl

Delen, bewerken of voortbouwen op de teksten en materialen uit deze uitgave (het werk) is toegestaan onder de voorwaarden dat de makers van het originele werk worden vermeldt (correcte bronvermelding) en er wordt aangegeven of het werk is veranderd. Het is niet toegestaan de indruk te wekken dat de originele maker instemt met jouw gebruik van het werk of aanpassing ervan. Het werk mag niet worden gebruikt voor commerciële doeleinden. Als je het werk hebt veranderd of je erop voortbouwt, dan moet je het veranderde materiaal verspreiden onder dezelfde licentie.

Vrijplaats voor uitwisseling en onderzoek

10 jaar Platform Leren van toetsen

Martijn Leenknecht (HZ University of Applied Sciences), Simone Kooij (ROC van Amsterdam), Martje Köhlen (Hogeschool Inholland), Els Roskam-Pelgrim (Avans Hogeschool) & Anne Potters (Hogeschool Rotterdam)

Ze zeggen wel eens dat een vlinderslag een storm kan veroorzaken kilometers verderop. Het is de – iets te idyllische – voorstelling van de chaostheorie van wiskundige en meteoroloog Edward Lorenz die stelt dat in een chaotisch systeem een kleine verandering al grote effecten kan hebben. Die vlinderslag was in ons geval een gesprek van twee jonge onderwijskundigen tijdens een autorit van Utrecht naar Meppel. De effecten daarvan hebben we proberen te vangen in deze jubileumuitgave.

Hoe het begon

In 2010 was het Nederlandse hoger beroepsonderwijs (hbo) in rep en roer. De kwaliteit en het toezicht op hbo-opleidingen bleek onder de maat. De roep om centrale eindtoetsen in het hbo werd luider en luider. Een commissie onder aanvoering van Jan Anthonie Bruijn boog zich over de vraag hoe de kwaliteit van toetsen in het hbo kon worden verbeterd en kwam in mei 2012 met het eindrapport 'Vreemde ogen dwingen'. We hebben het nu wellicht niet meer zo scherp, maar de adviezen van de Commissie Bruijn hebben tot veel veranderingen geleid in het Nederlandse hbo. Zo is de introductie van de basiskwalificatie en seniorkwalificatie examinering (bke en ske) een resultaat van deze adviezen.

Die twee jonge onderwijskundigen in de auto op weg naar Meppel waren Simone Kooij en Martijn Leenknecht en ook zij hadden 'Vreemde ogen dwingen' gelezen. Ze kenden elkaar van de studie onderwijskunde aan de Universiteit Utrecht en waren onderweg naar een studievriendin. Ze werkten destijds allebei bij een centrale dienst van een hogeschool (respectievelijk Hogeschool Rotterdam en HZ University of Applied Sciences). "Het gaat wel erg veel over de summatieve kant van toetsen, hè", waren ze het eigenlijk allebei over eens. Al pratende kwamen ze tot de conclusie dat de zevende en laatste aanbeveling van de commissie een aanknopingspunt kon zijn om ook de functie van toetsen en beoordelen in het leerproces van studenten meer aandacht te geven. De zevende aanbeveling was de oproep van de commissie om systematischer dan tot dan toe werd gedaan onderzoek te doen naar de kwaliteit en innovatie van de toetspraktijk in het hbo. De commissie schreef hierover (p. 62):

7) Externe validering via toetskwaliteit

De commissie meent dat in het hbo het doen van systematischer onderzoek naar toetsbeleid, toetsontwikkeling en toetskwaliteit gestimuleerd zou moeten worden. Er bestaat thans een aantal lectoraten op dit terrein. De commissie adviseert dat iedere hogeschool op één of andere manier (door de instelling van een lectoraat, een nieuw onderwijskundig centrum samenwerking met bestaande expertisecentra van universiteiten et cetera) innovatief onderzoek naar de toetspraktijk zou moeten stimuleren. Vanzelfsprekend kan dit ook gebeuren binnen samenwerkingsverbanden van hogescholen, zeker in die gevallen dat een hogeschool onvoldoende massa heeft om dit zelfstandig te doen.

Simone en Martijn besloten de handschoen op te pakken, met een specifieke focus op leren van toetsen, oftewel hoe je toetsen als instrument kan inzetten om het leerproces van studenten te stimuleren. Een samenwerkingsverband van hogescholen dat het leren van toetsen in Nederland op de kaart zou zetten was geboren.

Van onderzoeksagenda naar vrijplaats voor uitwisseling en onderzoek

Platform Leren van toetsen startte met het opstellen van een gezamenlijke onderzoeksagenda waarmee masterstudenten van de opleiding Onderwijskundig Ontwerp en Advisering van de Universiteit Utrecht werden geworven om de 'innovatieve onderzoeken naar de toetspraktijk' uit te voeren (zie hoofdstuk 6 voor een overzicht van onze onderzoeken). De hogescholen waren de proeftuin voor het onderzoek en docenten werden zo veel als mogelijk betrokken bij het onderzoek, zodat het deelnemen aan het onderzoek en de kennis die voortkwam uit het onderzoek een waardevolle bron vormde voor verbetering van de toetspraktijk (zoals we dat destijds beschreven in onze startnotitie).

Al snel kwamen we tot de conclusie dat de opgedane kennis en inzichten ook interessant waren voor docenten en hogescholen die niet deelnamen aan het onderzoek. Kennisdeling werd daarvoor ook een speerpunt. Als belangrijkste medium kozen we voor een website waarop we blogs publiceerden. Aan het einde van het eerste jaar organiseerden we een symposium bij Hogeschool Rotterdam om de uitkomsten uit de onderzoeken te delen en ook andere onderzoekers en innovaties een platform te bieden. Dit symposium was zo'n succes dat het uitgroeide tot een jaarlijkse traditie (zie hoofdstuk 4 voor een overzicht).

Het platform is een echte vrijplaats geworden, waarbij hbo-professionals vanuit persoonlijke nieuwsgierigheid gezamenlijk onderzoek doen en innoveren. Alle professionals die in de afgelopen tien jaar zich op welke wijze dan ook hebben ingezet onder de vlag van Platform Leren van toetsen, hebben dit gedaan vanuit een enorme drive om het onderwijs te verbeteren door het leren van toetsen te versterken. Waar energie en enthousiasme was, hebben we ruimte geboden om elkaar te ontmoeten en krachten te bundelen. We hebben win-winsituaties gecreëerd, zonder

een enorme bureaucratie op te tuigen die de energie eerder zou doodslaan dan kanaliseren. Ieders bijdrage was altijd vrijwillig en onbezoldigd.

Daarbij hebben we steeds de chaos gelaten voor wat het is. Geen energie stoppen in wat je toch niet kan veranderen. De krachtvelden die spelen, machtsstrijd die gestreden wordt, we hebben het met verbazing aanschouwd, maar ons er niet door laten afleiden. Want Edward Lorenz leerde ons dat in een chaotisch systeem niets te voorspellen is. Daarom was de strategie van het platform altijd meebewegen en ruimte bieden. De rustplaats zijn, waar kan worden gepioneerd en samenwerking kan groeien. En dit alles vervolgens weer even vrijblijvend en kosteloos delen met de buitenwereld en daarmee letterlijk een platform zijn.

In deze uitgave

Door tien jaar lang inzichten en innovaties te delen op ons platform, is onze website een schat aan inspiratie geworden. Deze verzameling opbrengsten weerspiegelt de effecten van die ene vlinderslag. Toch zijn er ook vele effecten die (nog) niet zichtbaar zijn. Professionals zijn met onze blogs en tools aan de slag gegaan in hun eigen praktijk. Ze hebben materialen doorontwikkeld en passend gemaakt binnen de eigen context. Waartoe dat allemaal heeft geleid, blijft vaak onder de radar. Met deze uitgave willen we eraan bijdragen juist deze verborgen effecten in beeld te brengen.

Dat doen we door spraakmakende blogs uit de geschiedenis van Platform Leren van toetsen opnieuw te publiceren en met mensen te spreken die aan de slag zijn gegaan met de inzichten uit deze blogs. In de verdiepende hoofdstukken lees je hoe inzichten zijn vertaald naar de eigen praktijk en welke vervolgstappen zijn gezet. Je leest welke ontwikkelingen sinds het verschijnen van het blog zijn ingezet en waartoe dat allemaal heeft geleid.

Leren van toetsen uitgewerkt in thema's

In de afgelopen tien jaar was er één constante: ons centrale motto. Alles wat we doen, heeft betrekking op leren van toetsen, oftewel hoe je met toetsen het leerproces van studenten kan stimuleren. In de loop van de jaren zijn er enkele thema's ontstaan die verder zijn uitgewerkt in blogs, toolkits, workshops en bijeenkomsten. Vaak werden deze thema's getrokken door themagroepen die zichzelf in deze uitgave voorstellen. We behandelen in deze uitgave vijf thema's: formatief toetsen, studenten betrekken bij toetsen, programmatisch toetsen, feedbackcultuur en feedbackgeletterdheid.

Formatief toetsen

Hét instrument voor docenten dat als eerste oppopt in ieders hoofd als je vraagt hoe je leren van toetsen stimuleert, is de inzet van formatief toetsen. Dit cyclische, doelgerichte proces dat is gericht op het verbeteren van studentuitkomsten (denk aan prestatie, zelfregulatie en motivatie), wordt ook wel formatief handelen of formatieve evaluatie genoemd. Tussen 2015 en

2018 gingen verschillende studenten van Universiteit Utrecht voor het platform aan de slag met het onderzoeken van studentpercepties over het gebruik van formatieve toetsen door docenten. Deze bachelor- en masterscripties vormden de basis voor een onderzoek naar de relatie tussen percepties over formatief toetsen en studentmotivatie (zie Leenknecht et al., 2021). Bij deze studies werd steeds formatief toetsen in de definitie van onderwijsonderzoeker Dylan Wiliam als uitgangspunt genomen (zie het blog 'Formatief toetsen zoals Dylan Wiliam het bedoelde' van Martje Köhlen in hoofdstuk 2.1).

In 2017 introduceerden Judith Gulikers en Liesbeth Baartman de formatieve toetscyclus als resultaat van hun reviewstudie naar wat een docent doet in formatief toetsen. Samen met Platform Leren van toetsen en met financiële ondersteuning via het NRO programma 'Kennissenutting plus', gingen ze aan de slag met het uitwerken van de formatieve toetscyclus tot een praktische toolkit voor docenten en teams. In hoofdstuk 2.3 geven Judith en Liesbeth een inkijkje in de toolkit en geven ze uitleg over de formatieve toetscyclus. Na de lancering van de toolkit in 2018, hebben Almedina Hasic en Stephanie Kruiper in hun masterscriptie de toepassing ervan onderzocht (zie ook Kruiper et al., 2022). Eén van de hogescholen die voortvarend aan de slag ging met formatief toetsen is Avans hogeschool. In hoofdstuk 2.2 beschrijft Els Roskam-Pelgrim in twee casussen hoe formatief toetsen in praktijk werd gebracht.

Studenten betrekken bij toetsen

Dat formatief toetsen wordt gezien en onderzocht als docentstrategie, betekent niet dat de student een passieve rol heeft. In de verschillende stappen van de formatieve toetscyclus is juist studentbetrokkenheid cruciaal. Zo liet Loek Herberts in zijn blog 'Maar is het nu voldoende meneer?' (zie hoofdstuk 3.1) zien hoe studenten kunnen worden geactiveerd om hun kwaliteitsbesef te laten groeien. Bij Hogeschool Rotterdam hebben ze ook ervaringen opgedaan met het betrekken van studenten bij toetsen en Anne Potters ging op onderzoek uit. Ze schets in hoofdstuk 3.2 hoe docenten bij de opleiding Facility Management het activeren van studenten handen en voeten geven aan de hand van een vaste weekafsluiting in de vorm van Feedback Friday.

Toen we in 2017 themagroepen introduceerden bij Platform Leren van toetsen, was studenten betrekken bij toetsen één van de thema's. Een themagroep ging enthousiast aan de slag met het organiseren van bijeenkomsten en het schrijven van blogs (zie hoofdstuk 3.3). Masterstudent Cody Wijkhuijzen (Universiteit Utrecht) onderzocht in opdracht van de themagroep in 2021 welke belemmeringen en kansen docenten ervaren bij het betrekken van studenten bij toetsen (zie ook het blog 'Studenten betrekken bij toetsing: belemmeringen en kansen' dat Cody hierover schreef voor onze website).

Programmatisch toetsen

Een ander thema dat sinds 2017 een prominente plaats kreeg, was programmatisch toetsen: een onderwijsconcept waarbij de ontwikkeling van studenten holistisch wordt bekeken, om de betrouwbaarheid van beslissingen te verhogen en het leerproces van de student te stimuleren. De themagroep (zie hoofdstuk 5.5) ging aan de slag met een themapagina op onze website en het schrijven van blogs. In deze blogs is er veel aandacht voor de implementatie van het concept. Zo beschrijven Irene Biemond, Marleen Kaijen en Wendy Peeters in het blog 'Programmatisch toetsen in het hbo: dat vraagt moed!' vier voorwaarden voor een succesvolle implementatie (zie hoofdstuk 5.1). In de verdieping bij dit blog (hoofdstuk 5.2) delen Martje Köhlen en Debby Weerlink hoe de opleidingen bij Fontys Paramedisch gezamenlijk overstapten naar programmatisch toetsen en wat deze overstap ons leert over de vier voorwaarden voor implementatie.

De implementatie van programmatisch toetsen roept vragen op over de borging van de kwaliteit van toetsen. Martijn Leenknecht en Tamara van Schilt-Mol openden de discussie over een andere aanpak van examencommissies en hielden een pleidooi voor gecontroleerd vertrouwen (zie hoofdstuk 5.3). In een vervolgblog boden Sylvia Heeneman en Martijn Leenknecht (2022) concrete instrumenten aan die een examencommissie kan toepassen om gecontroleerd vertrouwen in praktijk te brengen. Irene Biemond neemt ons in hoofdstuk 5.4 mee in de ontwikkelingen die hebben plaatsgevonden na de publicatie van deze twee blogs.

Feedbackcultuur

Een voorwaarde uit het blog van Irene, Marleen en Wendy over de implementatie van programmatisch toetsen is het laten ontstaan van een feedbackcultuur. Een voorwaarde die we ook terug horen komen in discussies over feedback en formatief toetsen. Toch is er nog geen eenduidig beeld over wat een feedbackcultuur precies inhoudt. Daarom ging een themagroep op onderzoek uit (zie hoofdstuk 7.3). Ze spraken met enkele 'reuzen' in het veld en rapporteerden hun bevindingen in een blogreeks. De conclusies van hun zoektocht tekenden Els Roskam-Pelgrim en Martje Köhlen op in het blog 'Feedbackcultuur: een groot begrip om klein mee te beginnen' (hoofdstuk 7.1).

Dat het bouwen van een feedbackcultuur vraagt om kleine stapjes wordt duidelijk uit de ervaringen van de opleidingen Commerciële Economie en Communicatie van HZ University of Applied Sciences (hoofdstuk 7.2). Zij namen deel aan het onderzoek van OU-studenten Mirjam Straatman, Letizia Sciarone, en Silas Weinert en testten de tool 'feedbackcultuur'. Deze gesprekstool werd ontwikkeld door Ynke Brouwer (student Universiteit Utrecht) op basis van het werk van de themagroep en de literatuurstudie van bachelorstudent Marieke van der Linden (Erasmus Universiteit Rotterdam).

Feedbackgeletterdheid

De laatste jaren is er veel aandacht voor feedbackgeletterdheid, ofwel wat een student nodig heeft om feedback te kunnen gebruiken (zie hoofdstuk 9.1). Bij Platform Leren van toetsen waren we al in 2014 hierover in gesprek. Tijdens een overleg over de onderzoeksagenda formuleerden we een kernvraag: “hoe zorgen we ervoor dat studenten iets met de feedback gaan doen, feedback gaan gebruiken? We zijn dus vooral geïnteresseerd in het moment ná de feedback. En juist niet direct daarna, maar op de (iets of veel) langere termijn”. Toch kwam het thema pas echt van de grond na een webinar verzorgd door David Carless in 2021. Dit webinar, dat de start vormde voor een serie webinars (zie hoofdstuk 8 voor een overzicht van webinars), kwam op het juiste moment. De vele enthousiaste reacties leidde tot de oprichting van een nieuwe themagroep (zie hoofdstuk 9.5) die sindsdien blogs schreef, leesclubbijekomsten organiseerde, en een gesprekstool voor studenten ontwikkelde.

In gesprek met Renske de Kleijn, Judith Gulikers en Martijn Leenknecht bespreekt Simone Kooij in hoofdstuk 9.2 hoe het concept ‘feedbackgeletterdheid’ werd omarmd en zijn weg vond naar de onderwijspraktijk. Ter illustratie bij dit gesprek schetsen Renske en Martijn in hoofdstuk 9.3 de ontwikkeling van het concept feedbackgeletterdheid in de literatuur. Hoe je als docent de feedbackgeletterdheid van studenten kunt stimuleren en het feedbackgebruik kunt vergroten, komt aan bod in de bijdrage van Henderijn Heldens, Martje Köhlen, Martijn Leenknecht, Job Lafeber en Anne Potters (hoofdstuk 9.4). Naar aanleiding van een leesclubbijekomst van de themagroep over een artikel van David Boud en Philip Dawson over docentfeedbackgeletterdheid, zijn zij aan de slag gegaan met het ontwikkelen van een model en competentiebeschrijving voor docenten.

Vooruitblik

Op basis van alle effecten die we in kaart hebben gebracht met deze uitgave sluiten we af met een vooruitblik door Dominique Sluijsmans (hoofdstuk 10.1). Zij is supporter van het eerste uur van Platform Leren van toetsen en verzorgde in 2014 de allereerste keynote op ons jaarlijks symposium. Ook blikken we zelf als (ex-)coördinatoren van het platform vooruit op ontwikkelingen die we zien voor de nabije toekomst en wat we kunnen leren van 10 jaar Platform Leren van toetsen (hoofdstuk 10.2).

Bronnen

Commissie externe validering examenkwaliteit hoger beroepsonderwijs (2012). Vreemde ogen dwingen. *Vereniging Hogescholen*. <https://www.vereniginghogescholen.nl>

Heeneman, S. & Leenknecht, M. (2022, 13 april). Holistisch beslissen en de borging van kwaliteit door een examencommissie, hoe dan? *Platform Leren van toetsen*. <https://lerenvantoetsen.nl/holistisch-beslissen-en-de-borging-van-kwaliteit-door-een-examencommissie-hoe-dan/>

Kruiper, S. M. A., Leenknecht, M. J. M., & Slof, B. (2022). Using scaffolding strategies to improve formative assessment practice in higher education. *Assessment & Evaluation in Higher Education*, 47(3), 458-476. <https://doi.org/10.1080/02602938.2021.1927981>

Leenknecht, M. J. M., Wijnia, L., Köhler, M. E., Fryer, L. K., Rikers, R. M. J. P., & Loyens, S. M. M. (2021). Formative assessment as practice: The role of students' motivation. *Assessment & Evaluation in Higher Education*, 46(2), 236-255. <https://doi.org/10.1080/02602938.2020.1765228>

Wijkhuijzen, C. (2021, 23 juni). Studenten betrekken bij toetsing: belemmeringen en kansen. *Platform Leren van toetsen*. <https://lerenvantoetsen.nl/studenten-betrekken-bij-toetsing-belemmeringen-en-kansen/>